

Guvernământul în viitor

Noam Chomsky

1970

Cuprins

Liberalismul clasic	4
Socialismul libertar și anarhismul	8
Socialismul de stat și capitalismul de stat	13

Prelegere ținută la Poetry Center, New York, 16 februarie 1970.

Consider utilă stabilirea unui cadru pentru discutarea a patru poziții oarecum idealizate cu privire la rolul statului într-o societate industrială. Aș dori să numesc aceste poziții:

1. Liberalism clasic
2. Socialism libertar
3. Socialism de stat
4. Capitalism de stat pentru a le lua în vedere pe fiecare.

Totodată mi-aș dori să clarific propria mea poziție de pe acum, astfel încât să putețievalua și judeca lucrurile pe care le voi spune. Sunt de părere că noțiunile socialiste libertare, și prin asta mă refer la o sferă de gândire ce se extinde de la marxismul de stânga și până la anarhism, sunt în mod fundamental corecte și reprezintă extinderea corectă și naturală a liberalismului clasic în epoca societăților industriale avansate.

În contrast ideologia socialismului de stat (lucrul în care s-a transformat bolșevismul) și aceea a capitalismului de stat, statul social modern, acestea fiind, desigur, dominante în societățile industriale, consider că sunt teorii sociale regresive și foarte nepotrivite, o mare parte din problemele noastre cu adevărat fundamentale izvorând dintr-un fel de incompatibilitate și caracter necorespunzător al acestor forme sociale într-o societate industrială modernă.

Permiteți-mi să abordez aceste patru puncte de referință în ordine, începând cu punctul de vedere al liberalismului clasic.

Liberalismul clasic

Liberalismul clasic proclamă ca principală idee a sa o opoziție față de toate formele de intervenție a statului în viața personală și socială care nu sunt pe cât posibil de restrictive și minime.

Desigur, această concluzie este destul de bine cunoscută, cu toate acestea raționamentul care duce la aceasta este mai puțin cunoscut, și cred eu, mult mai important decât concluzia în sine.

Una din primele și cele mai strălucite expuneri ale acestei poziții poate fi găsită în „Limitele acțiunii statale” a lui Wilhelm von Humboldt, ce a fost scrisă în 1792, dar publicată de abia 60 sau 70 de ani mai târziu. În opinia sa statul tinde să, citez, „transforme omul într-un instrument care să servească scopurilor sale arbitrare, ignorând scopurile individuale ale omului, iar din moment ce omul este prin esența sa o ființă liberă, critică și auto-perfectibilă, reiese că statul este o instituție profund anti-umană.”; mai exact acțiunile și existența sa sunt în esență incompatibile cu deplina dezvoltare armonioasă a potențialului uman în cea mai bogată diversitate a sa și, prin urmare, incompatibil cu ceea ce Humboldt, iar în secolul următor Marx, Bakunin, Mill, și mulți alții, au considerat drept adevăratul țel al omului. Și ca să fim înțeleși, cred și eu că aceasta este o descriere corectă. Conservatorul modern tinde să se considere descendentul direct al liberalului clasic în acest sens, dar cred că acest lucru poate fi susținut doar având o perspectivă extrem de superficială, după cum se poate observa studiind cu atenție ideile fundamentale ale gândirii libertare clasice, așa cum au fost exprimate, în opinia mea, în cea mai profundă formă a lor de către Humboldt.

Consider că aceste subiecte sunt de o semnificativă însemnătate contemporană, iar dacă sunteți de acord cu o exprimare ce poate părea întrucâtva învechită, aș dori să le dezvolt.

Pentru Humboldt, la fel ca și pentru Rousseau, și mai înainte de acesta pentru Cartazieni, trăsătura centrală a omului o reprezintă libertatea sa. Citez: „a cerceta și a crea, acestea sunt centrele în jurul cărora gravitează, mai mult sau mai puțin direct, toate preocupările umane.” „Dar”, continuă acesta, „toate culturile morale răsar în exclusivitate și imediat din viața interioară a sufletului și nu pot fi nicicând create de concepții externe și artificiale. Cultivarea înțelegerii, la fel ca toate celelalte capacități ale omului, este în general obținută prin propria sa activitate și ingeniozitate, sau prin propriile sale metode de utilizare a descoperirilor altora.”

Pornind de la aceste ipoteze reiese în mod destul de evident o teorie educațională pe care acesta o dezvoltă, dar pe care eu nu o voi aborda. Dar pe lângă aceasta mult altele reies. Humboldt reușește să dezvolte cel puțin rudimentele unei teorii a exploataării și alienării muncii care îl sugerează în moduri semnificative pe Marx într-o fază timpurie. Humboldt de fapt continuă aceste comentarii pe care le-am citat cu privire la cultivarea înțelegerii prin acțiune spontană în maniera următoare.

El afirmă, „Omul nu consideră niciodată lucrurile pe care le posedă ca fiind ale sale întrucât de mult ca ceea ce face, iar muncitorul care îngrijește grădina este probabil într-un sens mai adevărat proprietarul său decât epicureanul indiferent care se bucură de roadele sale. Iar din moment ce acțiunea cu adevărat umană este aceea care izvorăște dintr-un impuls interior, putem spune că toți țărani și meșteșugarii ar putea fi ridicați la rangul de artiști, adică de oameni care își iubesc munca de dragul acesteia, o îmbunătățesc prin propriul geniu elastic și pricepere inventată, și prin urmare își cultivă intelectul, își înnobilează caracterul și exultă și își rafinează plăcerile, și astfel umanitatea ar putea fi înnobilită prin acele lucruri care azi, deși frumoase în sine, atât de des tind să fie degradate. Libertatea este fără îndoială condiția indispensabilă fără de care chiar și îndeletnicirile cele mai apropiate de natura umană individuală nu vor putea niciodată reuși să producă asemenea influențe salutare. Orice nu izvorăște din voința liberă a omului, sau reprezintă doar rezultatul indicațiilor și îndrumării, nu pătrunde în esența ființei sale, ci rămâne străină naturii sale reale. Nu o îndeplinește cu energii cu adevărat umane, ci

numai cu precizie mecanică. Iar dacă un om acționează într-o manieră mecanică, reacționând la cereri sau dispoziții externe, și nu în moduri determinate de propriile sale interese și energii și forțe, am putea ajunge să admirăm ceea ce face, dar să disprețuim ceea ce este.”

Pentru Humboldt omul „este născut pentru a cerceta și crea, iar atunci când un adult sau un copil aleg să cerceteze sau să creeze din proprie voință se transformă în condițiile stabilite de ei într-un artist și nu într-o unealtă de producție sau un papagal bine instruit.”

Aceasta este esența concepției sale despre natura umană. Și cred că este foarte relevant și interesant să o comparăm cu Marx, cu manuscrisele timpurii ale lui Marx, și în special cu relatarea sa despre, citez „alienarea muncii atunci când munca este exterioară muncitorului, și nu parte a naturii sale, astfel încât acesta nu se poate împlini prin munca sa, ci se reneagă și este epuizat fizic și depreciat intelectual. Această muncă alienată care îi aruncă pe unii muncitori înapoi într-o muncă de tip barbar și îi transformă pe alții în mașinării, deposedând astfel omul de trăsătura speciei sale, aceea de activitate conștientă liberă și de viață productivă.”

Să reținem de asemenea referirea bine cunoscută și deseori citată a lui Marx la o formă de societate superioară în care munca să devină nu doar un mijloc pentru a trăi, ci de asemenea cea mai înaltă nevoie din viață. Și rețineți de asemenea criticile sale repetate față de munca specializată ce, citez din nou, „îl mutilează pe muncitor într-un fragment de ființă umană, îl degradează transformându-l într-un simplu accesoriu al mașinării, îi transformă munca într-un asemenea chin încât caracterul esențial al acesteia este distrus, îl înstrăinează de potențialitățile intelectuale ale procesului de muncă în aceeași măsură în care știința este încorporată în ea ca o putere independentă.”

Robert Tucker, spre exemplu, a subliniat corect faptul că Marx consideră revoluționarul mai degrabă un producător frustrat decât un consumator nemulțumit. Iar această critică mult mai radicală a relațiilor capitaliste de producție pornește direct din gândirea libertară a iluminismului, și este deseori formulată în aceiași termeni. Din acest motiv consider că este necesar să se afirme că ideile liberale clasice în esența lor, deși nu în maniera în care s-au dezvoltat, sunt profund anti-capitaliste. Esența acestor idei a trebuit distrusă pentru ca acestea să servească ca o ideologie pentru capitalismul industrial modern.

Scriind în anii 1780 și la începutul anilor 1790, Humboldt nu avea nicio concepție despre formele pe care capitalismul industrial avea să le capete. Prin urmare în această lucrare clasică a liberalismului clasic acesta subliniază chestiunea limitării puterii statului, fără a se preocupa prea mult de pericolele puterii private. Motivul este faptul că acesta crede și vorbește despre egalitatea esențială de condiție între cetățenii privați. Desigur, scriind în anii 1790, acesta nu avea habar despre modurile în care noțiunea de persoană privată avea să fie reinterpretată în epoca capitalismului corporatist.

El nu a anticipat, și îl citez acum pe istoricul anarhist Rudolf Rocker, „că democrația cu al său model bazat pe egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii și liberalismul, care susține dreptul omului asupra propriei persoane, aveau să fie distruse de realitățile economiei capitaliste. Humboldt nu a prevăzut că într-o economie capitalistă prădalnică, intervenția statului avea să devină o necesitate absolută pentru prezervarea existenței umane, pentru prevenirea distrugerii mediului natural. Optimist vorbind, desigur.”

Așa cum, spre exemplu, a subliniat Karl Polanyi: „Piața auto-reglementată nu ar putea exista pe nicio perioadă de timp fără a anihila materia umană și naturală a societății. Ar distruge fizic omul și i-ar transforma împrejurimile într-o pustietate.” Cred că acesta are dreptate. Humboldt nu a prevăzut nici consecințele caracterului de marfă al muncii. Doctrina este, din nou în cuvintele lui Polanyi, „că nu marfa trebuie să decidă unde trebuie oferită spre vânzare, în ce scop trebuie utilizată, la ce preț să fie tranzacționată, în ce manieră trebuie consumată sau distrusă.” Dar marfa în acest caz este, desigur, viața umană. Iar protecția socială a fost considerată prin urmare o necesitate minimă pentru a constrânge mecanismele iraționale și distructive ale pieței libere clasice.

Humboldt în 1790 nu a înțeles nici că relațiile economice capitaliste perpetuează o formă de robie pe care cu mult înaintea sa, de fapt încă din 1767, Simon Linguet a declarat-o chiar mai rea decât sclavia, scriind „imposibilitatea de a-și câștiga traiul prin orice alt mijloc îi constrânge pe muncitorii noștri agricoli să are solul ale cărui roade nu le vor mânca, și pe zidarii noștri să construiască clădiri în care nu vor locui. Lipsurile îi târăsc la acele piețe unde își așteaptă stăpânii ce vor avea amabilitatea să

îi cumpere. Nevoile îi constrâng să meargă în genunchi la omul bogat în ideea de a primi de la acesta permisiunea de a-l îmbogăți. Ce câștig real le-a adus suprimarea sclaviei acestora? Sunt liberi, spuneți voi, aceasta este nenorocul lor. Acești oameni, se zice, nu au stăpân. Au unul, și încă cel mai groaznic, cel mai poruncitor dintre stăpâni: acela este nevoia. Acesta îi reduce la cea mai nemiloasă dependență.”

Iar dacă este ceva degradant pentru natura umană în ideea de robie – așa cum ar insista oricare reprezentant al iluminismului –, atunci de aici ar rezulta că trebuie așteptată o nouă emancipare, ceea ce Fourier a numit cea de-a treia și ultima fază emancipatoare a istoriei, prima transformând sclavii în șerbi, cea de-a doua transformând șerbii în muncitori salariați, și cea de-a treia care va transforma proletarii în oameni liberi, eliminând caracterul de marfă al muncii, punând capăt sclaviei salariale și aducând instituțiile comerciale, industriale și financiare sub control democratic.

Acestea sunt toate lucruri pe care Humboldt în doctrina sa liberală clasică nu le-a exprimat și nu le-a constatat, dar cred că ar fi acceptat aceste concluzii. Acesta e de acord, spre exemplu, că intervenția statului în viața socială este legitimă „dacă libertatea ar distruge acele condiții fără de care nu doar libertatea, ci chiar existența ar deveni de neconceput,” acestea fiind întocmai circumstanțele care se ivesc într-o economie capitalistă lipsită de constrângeri.

Iar acesta condamnă viguros, așa cum am arătat în remarcile citate, alienarea muncii.

În orice caz critica sa la adresa birocrăției și statului autocrat se plasează ca un semnal de alarmă foarte elocvent față de cele mai sumbre aspecte ale istoriei moderne, iar chestiunea importantă este faptul că baza criticii sale este aplicabilă unei game mult mai largi de instituții coercitive decât și-a imaginat acesta, în special instituțiilor capitalismului industrial.

Deși exprimă o doctrină liberală clasică, Humboldt nu este un individualist primitiv, spre exemplu de genul lui Rousseau. Rousseau îl proslăvește pe sălbaticul care trăiește în sine însuși, dar viziunea lui Humboldt este complet diferită. Acesta își rezumă comentariile după cum urmează: „Întreaga succesiune a ideilor și argumentelor desfășurate în acest eseu ar putea fi rezumate destul de corect prin următorul lucru – deși ar distruge toate lanțurile din societatea umană, ar urmări să descopere pe cât posibil de multe legături sociale noi, căci omul izolat nu este mai capabil să se dezvolte decât acela care este încâtușat.” Iar acesta așteaptă cu nerăbdare, de fapt, o comunitate bazată pe asociere liberă, fără coerciția statului sau altor instituții autoritare, în care oamenii liberi să poată crea și cerceta și atinge cea mai înaltă dezvoltare de care sunt capabili.

De fapt, mult înaintea timpurilor sale, el prezintă o viziune anarhistă care este poate mai potrivită pentru următoarea etapă a societății industriale. Putem aștepta poate o zi în care aceste trăsături diferite vor fi aduse laolaltă în cadrul socialismului libertar, o formă socială care de-abia există azi, deși elementele sale pot fi probabil percepute. Spre exemplu în garantarea drepturilor individuale care și-au atins până acum cea mai mare realizare, deși încă într-un mod tragic de defectuos, în democrațiile occidentale, sau în kibbutzurile israeliene, sau în experimentele din consiliile muncitorilor din Iugoslavia, sau în efortul de a trezi conștiința populară și de a crea o nouă implicare în procesul social ce reprezintă un element fundamental în revoluțiile din lumea a treia care coexistă problematic cu practici autoritare care nu pot fi apărute.

Dați-mi voie să rezum primul punct. Prima noțiune a statului pe care îmi doresc să o stabilesc ca punct de referință este cea liberală clasică. Doctrina sa susține că funcțiile statului trebuie să fie serioase și limitate. Dar această caracterizare familiară este una foarte superficială. Mai în profunzime viziunea liberală clasică se dezvoltă dintr-o anumită noțiune în ce privește natura umană, una care subliniază importanța diversității și liberei creații. De aceea această viziune se află într-o opoziție fundamentală cu capitalismul industrial cu a sa sclavie salarială, cu a sa muncă alienată și cu principiile sale ierarhice și autoritare față de organizarea socială și economică.

Cel puțin în forma sa ideală gândirea liberală clasică se opune de asemenea noțiunilor de individualism posesiv ce sunt intrinseci ideologiei capitaliste.

Își propune să elimine lanțurile sociale și să le înlocuiască cu legături sociale, nu prin lăcomie competitivă, nu prin individualism prădalnic, desigur nici prin imperii corporatiste, fie de stat sau private.

Gândirea libertară clasică îmi pare să conducă din aceste motive direct la socialism libertar, sau anarhism, dacă preferați acest termen, atunci când este combinată cu o înțelegere a capitalismului industrial.

Socialismul libertar și anarhismul

Cel de-al doilea punct de referință pe care îmi doresc să-l discut este viziunea libertar socialistă a statului. Un autor francez, întrucâtva înțelegător față de anarhism, a scris cândva că „anarhismul are un spate lat – precum hârtia poate îndura orice.” Și există multe nuanțe de anarhism. Mă voi preocupa aici doar de una, mai exact anarhismul lui Bakunin care a scris în manifestul său anarhist din 1865 că a fi anarhist înseamnă să fii mai întâi un socialist. Mă voi preocupa de anarhismul lui Adolf Fisher, unul dintre martirii din chestiunea Haymarket din 1886, care a spus că fiecare anarhist este un socialist, dar nu fiecare socialist este inevitabil un anarhist. Un anarhist consecvent trebuie să se opună proprietății private asupra mijloacelor de producție. O asemenea proprietate este într-adevăr, așa cum s-a exprimat Proudhon în faimoasa sa remarcă, o formă de furt. Dar un anarhist consecvent se va opune de asemenea organizării producției de către guvern.

Citez „înseamnă socialism de stat comanda oficialilor statului asupra producției și comanda managerilor, cercetătorilor, funcționarilor de atelier în atelier. Țelul clasei muncitoare este eliberarea de sub exploatare, iar acest țel nu este atins și nu poate fi atins printr-o nouă clasă conducătoare și guvernantă care se substituie burgheziei. Poate fi realizat doar de clasa muncitoare în sine, devenind stăpâni asupra producției, printr-o anumită formă de consilii muncitorești.”

Aceste remarci se întâmplă să fie citate din marxistul de stânga Anton Pannekoek, și de fapt marxismul radical – ceea ce Lenin a numit cândva ultra-stângism infantil – se îmbină cu curentele anarhiste. Aceasta cred că este o chestiune importantă, așadar permiteți-mi să ofer încă o ilustrare a aceste convergențe dintre marxismul de stânga și anarhismul socialist.

Aveți în vedere următoarea caracterizare a socialismului revoluționar: „Socialistul revoluționar respinge ideea că proprietatea statului se poate sfârși cu altceva decât despotism birocratic. Am văzut de ce statul nu poate controla democratic industria. Industria poate fi controlată și deținută democratic doar prin alegerea directă a comitetelor administrative industriale de către muncitori din rândurile lor. Socialismul va fi în esență un sistem industrial; circumscripția sa va avea un caracter industrial. Astfel aceia care realizează activitatea socială și industrială a societății vor fi direct reprezentați în consiliile locale și centrale ale administrației sociale. În acest fel puterile acestor delegați vor curge în sus de la aceia care realizează munca și vor fi familiarizate cu nevoile comunității. Când comitetul administrativ industrial central se va întâlni va reprezenta fiecare etapă a activității sociale. Prin urmare statul capitalist politic sau geografic va fi înlocuit cu comitetul administrativ industrial al socialismului. Tranziția de la un sistem social la celălalt va fi revoluția socială. Statul politic de-a lungul istoriei a presupus guvernarea oamenilor de către clasele conducătoare; republica socialismului va fi guvernarea industriei administrată în folosul întregii comunități. Prima dintre ele a însemnat subjugarea economică și politică a celor mulți, cea din urmă va însemna libertatea economică a tuturor. Va fi prin urmare o democrație autentică.”

Aceste remarci sunt preluate dintr-o carte intitulată „Statul: Originile și funcția sa”, scrisă de William Paul la începutul lui 1917, cu puțin înainte de „Statul și Revoluția” care este cea mai libertară lucrare a lui Lenin.

William Paul a fost unul dintre fondatorii Partidului Comunist Britanic, mai târziu editor al Jurnalului Partidului Comunist Britanic. Și este interesant faptul că critica sa la adresa socialismului de stat se aseamănă foarte mult cu doctrina libertară a anarhiștilor, în special în ideea că statul trebuie să dispară, să fie înlocuit de organizarea industrială a societății chiar în timpul revoluției sociale. Proudhon în 1851 scria că ce vom pune în locul guvernului este organizarea industrială, și multe comentarii

similare pot fi citate. Aceasta în esență este ideea fundamentală a revoluționarilor anarhiști. Ce este mai important decât faptul că multe astfel de afirmații pot fi citate este că aceste idei au fost realizate în acțiuni revoluționare spontane în câteva rânduri. Spre exemplu în Germania și în Italia după Primul Război Mondial, în Catalonia în 1936.

Se poate demonstra argumenta, sau cel puțin eu aș argumenta, că comunismul de consilii în acest sens, în sensul citatului lung pe care l-am citit, este forma naturală a socialismului revoluționar într-o societate industrială. Reflectă înțelegerea intuitivă a faptului că democrația este în mare un fals atunci când sistemul industrial este controlat de o elită autocrată în orice formă ar lua, fie ca proprietari, manageri, tehnocrați, un partid de avangardă, o birocrație de stat, sau orice altceva. În aceste condiții de dominație autoritară idealurile liberale clasice ce sunt exprimate și de Marx și Bakunin și de toți revoluționarii adevărați nu pot fi realizate.

Cu alte cuvinte omul nu va fi liber să cerceteze și să creeze, să își dezvolte propriile potențialități la maximum posibil. Muncitorul va rămâne un fragment de ființă umană, degradat, o unealtă în procesul de producție controlat de deasupra. Iar ideile socialismului libertar revoluționar în acest sens s-au scufundat în societățile industriale din ultima jumătate de secol. Ideologiile dominante au fost acelea ale socialismului de stat și capitalismului de stat.

Dar s-a produs o renaștere interesantă în ultimii doi ani. De fapt tezele pe care le-am citat din Anton Pannekoek au fost extrase dintr-un pamflet recent al unui grup de muncitori francezi radicali, iar citatul pe care l-am citit din William Paul despre socialismul revoluționar a fost extras dintr-o lucrare de Walter Kendall la Conferința Națională despre Controlul Muncitorilor organizată în Sheffield, Anglia în luna martie anul trecut.

Ambele grupuri reprezintă ceva semnificativ. Mișcarea pentru Controlul Muncitorilor în Anglia, în special, s-a transformat, cred, într-o forță de o remarcabilă semnificație în ultimii câțiva ani. Include unele dintre cele mai mari sindicate, spre exemplu Federația Producătorilor Fuzionați care cred că este al doilea cel mai mare sindicat din Anglia, iar acest sindicat a preluat aceste principii ca fiind ideile sale fundamentale. A organizat o serie de conferințe de succes, scoțând o literatură de pamflete interesantă, iar pe continent există progrese paralele. Mai 1968 în Franța a accelerat desigur interesul în creștere pentru comunismul de consilii și idei similare și alte forme de socialism libertar în Franța și Germania, la fel ca și în Anglia.

Data fiind structura în general conservatoare a societății noastre puternic ideologizate, nu este foarte surprinzător că Statele Unite sunt relativ neatinse de aceste curente. Dar și asta s-ar putea schimba. Erodarea mitologiei Războiului Rece cel puțin deschide spațiul pentru discutarea unora dintre aceste subiecte, și dacă actualul val de represiune poate fi învins, dacă stânga își poate depăși tendințele mai sinucigase și poate construi peste câștigurile din ultimul deceniu, chestiunea organizării societății industriale pe baze cu adevărat democratice, cu un control democratic atât la locul de muncă cât și în comunitate, acesta ar trebui să devină subiectul intelectual dominant pentru aceia care acordă atenție problemelor societății contemporane. Și pe măsură ce o mișcare de masă pentru socialismul libertar revoluționar se dezvoltă, așa cum sper că se va întâmpla, ipotezele ar trebui să conducă la acțiune.

Poate părea exaltată gruparea marxismului de stânga și a anarhismului sub același capitol, așa cum am făcut eu, dat fiind antagonismul din ultimul secol dintre marxiști și anarhiști, începând cu antagonismul dintre Marx și Engels pe de o parte și, spre exemplu, Proudhon și Bakunin de cealaltă parte. În secolul nouăsprezece cel puțin neînțelegerile lor cu privire la chestiunea statului au fost semnificative, dar într-un sens au fost tactice. Anarhiștii erau convinși că capitalismul și statul trebuie distruse în același timp. Dar Engels, într-o scrisoare din 1883, și-a exprimat opoziția față de această idee după cum urmează: „Anarhiștii au înțeles totul invers. Ei declară că revoluția proletară trebuie să înceapă cu eliminarea organizării politice a statului. Dar distrugerea acestuia într-un asemenea moment ar însemna distrugerea singurului organism prin mijlocul căruia proletariatul victorios își poate afirma recent cucerita putere, își poate ține la pământ adversarii și poate realiza acea revoluție economică a societății fără de care întreaga victorie trebuie să se sfârșească cu o nouă înfrângere și cu un măcel în masă al muncitorilor, similar cu acela de după comuna din Paris.”

Acum, comuna din Paris consider că este corect să spunem că a reprezentat ideile socialismului libertar, ale anarhismului dacă preferați acest termen, iar Marx a scris despre ea cu un mare entuziasm. De fapt experiența comunei l-a determinat să își modifice noțiunea despre rolul statului și să dezvolte o perspectivă oarecum mai anarhistă asupra naturii revoluției sociale, așa cum se poate observa, spre exemplu, dacă ne uităm la introducerea Manifestului Comunist, ediția publicată în 1872. Comuna a fost desigur înecată în sânge, la fel cum comunele anarhiste din Spania au fost distruse de armatele fasciste și comuniste. Și s-ar putea argumenta că structuri mai dictatoriale ar fi putut apăra revoluția împotriva acestor forțe. Dar mă îndoiesc foarte mult de acest lucru, cel puțin în cazul Spaniei consider că o abordare mai consecvent libertară ar fi putut furniza singura apărare posibilă a revoluției.

Desigur acest lucru poate fi contestat, iar aceasta este o poveste lungă pe care nu îmi doresc să o abordez aici, dar este cel puțin clar că trebuie să fii mai degrabă naiv, după evenimentele din ultima jumătate de secol, să nu reușești să observi adevărul din avertismentele repetate ale lui Bakunin că birocrăția roșie se va dovedi cea mai violentă și groaznică minciună a secolului. „Luați cel mai radical revoluționar și plasați-l pe tronul Rusiei”, a spus în 1870, „sau acordați-i puteri dictatoriale, și după nici un an se va transforma în ceva mai rău decât însuși Țarul.”

Mă tem că în această privință Bakunin a fost mult prea perceptiv, iar acest gen de avertismente au fost vociferate în mod repetat de la stânga. Spre exemplu, în anii 1890 anarhosindicalistul Fernand Pelloutier întreba, „Trebuie ca statul tranzițional să fie neapărat îndurat sau să fie neapărat o închisoare colectivă? Nu ar putea consta dintr-o organizație liberă limitată exclusiv la nevoile de producție și consum, toate instituțiile politice dispărând?”

Nu pretind să cunosc răspunsul la această întrebare, dar cred că este relativ evident că dacă răspunsul nu este unul afirmativ, șansele unei revoluții cu adevărat democratice care să atingă idealurile umaniste ale stângii sunt mai degrabă mici. Cred că Martin Buber a pus problema destul de succint când a spus: „Nu te poți aștepta prin natura lucrurilor ca unui copac mic ce a fost transformat într-o bătă să îi crească frunze.” Din acest singur motiv este esențial ca o mișcare revoluționară puternică să existe în Statele Unite, dacă va fi să existe posibilități rezonabile pentru schimbări sociale democratice de o manieră radicală oriunde în lumea capitalistă. Iar remarci comparabile pot fi făcute, cred, și pentru imperiul rus.

Până la capătul vieții sale Lenin a subliniat ideea că „este un adevăr elementar al marxismului că victoria socialismului necesită eforturile comune ale muncitorilor într-un număr de țări avansate. Înseamnă că necesită cel puțin ca marile centre ale imperialismului mondial să fie împiedicate prin presiuni interne să efectueze intervenții contra-revoluționare. Doar aceste posibilități vor permite oricărei revoluții să răstoarne propriile instituții coercitive ale statului în timp ce încearcă să aducă economia sub control democratic direct.

Permiteți-mi să rezum din nou. Am menționat până în acest moment două puncte de referință pentru discutarea statului, liberalismul clasic și socialismul libertar. Acestea sunt de acord că funcțiile statului sunt represive și că acțiunea statului trebuie limitată. Socialistul libertar insistă că puterea de stat trebuie eliminată în favoarea organizării democratice a societății industriale cu controlul popular direct asupra tuturor instituțiilor de către aceia care participă în ele, precum și de aceia care sunt direct afectați de acțiunile acestor instituții. Așadar ne-am putea imagina un sistem de consilii ale muncitorilor, de consilii ale consumatorilor, adunări comunale, federații regionale, șamd, cu un tip de reprezentare care este direct și revocabil, în sensul că reprezentanții sunt direct răspunzători și se întorc direct în fața grupului social bine definit și integrat pentru care vorbesc într-o organizație de un nivel mai înalt, ceva evident foarte diferit de sistemul nostru de reprezentare.

Acum s-ar putea foarte bine ridica întrebarea dacă o asemenea structură socială este fezabilă într-o societate complexă și foarte tehnologizată. Există contraargumente și cred că acestea se împart în două mari categorii. Prima categorie susține că o asemenea organizație este contrară naturii umane, iar cea de-a doua categorie spune în mare că este incompatibilă cu cerințele eficienței. Aș dori să le iau în considerare pe fiecare dintre acestea.

Să ne referim la prima, aceea că o societate liberă este contrară naturii umane. Se întreabă deseori dacă oamenii chiar își doresc libertatea, dacă își doresc responsabilitatea care decurge din aceasta. Sau

dacă ar prefera să fie conduși de un stăpân binevoitor. Consecvenți, apoliștii actualei distribuiri a puterii au susținut o versiune sau alta a ideii sclavului fericit. În urmă cu două sute de ani Rousseau i-a denunțat pe politicienii și intelectualii sofiști „care caută modalități de a ascunde faptul,” susținea el, „că trăsătura esențială și definitorie a omului este libertatea sa. Ei îi atribuie omului o înclinație naturală către servitute, fără a lua în considerare faptul că este aceeași situație pentru libertate ca și pentru inocență și virtute. Valoarea lor este resimțită doar atâta vreme cât cineva se bucură de ele, iar gustul lor se pierde de îndată ce acestea au fost pierdute.” Ca mărturie pentru această doctrină el se referă la minunile realizate de toți oamenii liberi pentru a se apăra de opresiune. „Într-adevăr”, spune acesta, „acea care au abandonat viața de om liber nu fac nimic altceva decât să laude neîncetat pacea, tihna de care se bucură în lanțurile lor. Dar atunci când îi văd pe ceilalți sacrificându-și plăcerile, odihna, bunăstarea, puterea și chiar viața pentru păstrarea acestui bun unic ce este într-atât de disprețuit de aceia care l-au pierdut, atunci când văd mulțimi de sălbatici complet goi batjocorind desfătarea europeană și îndurând foametea, focul, sabia, și moartea doar pentru a-și păstra independența, simt că nu se cuvine ca sclavii să emită rațiuni cu privire la libertate.” Un comentariu căruia probabil îi putem oferi o interpretare contemporană.

Gânduri oarecum similare au fost exprimate de Kant 40 de ani mai târziu. Acesta nu poate, spune el, „accepta declarația că anumiți oameni nu sunt potriviți pentru libertate, spre exemplu șerbii unui moșier. Dacă se acceptă această ipoteză, libertatea nu va putea fi obținută niciodată. Căci nu se poate atinge maturitatea pentru libertate fără a o fi dobândit mai înainte. Trebuie să fii liber pentru a putea învăța cum să-ți folosești puterile în mod liber și util. Primele încercări vor fi cu siguranță brutale și vor conduce la o stare a lucrurilor mai dureroasă și periculoasă decât cea din condiția anterioară, plasată sub dominația, dar și sub protecția unei autorități externe. În orice caz, rațiunea se poate atinge doar prin propriile experiențe, și trebuie să fii liber pentru a putea fi capabil să le întreprinzi. Acceptarea principiului că libertatea este lipsită de valoare pentru aceia care se află sub controlul altcuiva și că ar exista cineva care deține dreptul de a le-o refuza pe vecie este o încălcare a legii lui Dumnezeu însuși, ce a creat omul pentru a fi liber.”

Această remarcă este interesantă și datorită contextului în care a fost făcută. Kant cu acest prilej apăra Revoluția Franceză în timpul terorii contra acelor care susțineau că se demonstra că masele nu sunt pregătite pentru privilegiul libertății. Iar observațiile sale cred că au, de asemenea, o evidentă relevanță contemporană. Nicio persoană rațională nu va aproba violența și teroarea, iar în special teroarea statului post-revoluționar ce a picat în mâinile unei autocrații feroce a atins în mai multe rânduri niveluri inimaginabile de barbarism. În același timp nicio persoană care are un nivel de înțelegere sau umanitate nu va condamna prea repede violența care apare deseori atunci când masele supuse multă vreme se ridică împotriva opresorilor și fac primii pași înspre libertate și reconstrucție socială.

Humboldt, cu doar câțiva ani înaintea lui Kant, a exprimat o opinie foarte similară cu acesta. Și el a spus că libertatea și diversitatea sunt condițiile pentru auto-realizarea umană. „Nimic nu promovează această justețe a libertății ca libertatea însăși. Acest adevăr poate că nu poate fi recunoscut de aceia care atât de des au folosit această nedreptate ca pe o scuză pentru continuarea represiunii, dar cred că pornește incontestabil din chiar natura omului. Incapacitatea pentru libertate poate lua naștere doar dintr-o lipsă de putere morală și intelectuală. Sporirea acestei puteri este singura cale pentru a suplini lipsa, dar acest lucru presupune libertatea ce trezește activitatea spontană. Aceia care nu înțeleg acest lucru pot fi bănuți pe bună dreptate că nu înțeleg natura umană și că doresc să transforme oamenii în mașinării.”

Critica fraternă și înțelegătoare a Rosei Luxemburg la adresa ideologiei și practicii bolșevice a fost formulată în termeni foarte similari. „Doar participarea activă a maselor la autogovernare și reconstrucție socială ar putea produce completa transformare spirituală în rândul maselor degradate de secole de stăpânire a clasei burgeze, la fel cum doar experiența lor creativă și acțiunea spontană pot rezolva nenumăratele probleme ce le implică crearea unei societăți socialiste libertare.”

Aceasta a continuat spunând că pe plan istoric erorile comise de o mișcare cu adevărat revoluționară sunt infinit mai productive decât infailibilitatea celui mai abil comitet central, și cred că aceste

observații pot fi interpretate de îndată pentru ideologia oarecum paralelă a corporației cu suflet ce este acum atât de populară în rândul intelectualilor americani. Spre exemplu Carl Kaysen scrie: „Nemaifiind agentul proprietarilor care caută maximizarea profiturilor, managementul se consideră responsabil în fața acționarilor, angajaților, clienților, publicului general și probabil cel mai important în fața firmei ca și instituție. Nu există nicio manifestare de lăcomie sau avariție, nicio încercare de a arunca pe muncitori și comunitate cel puțin o parte a costurilor sociale ale întreprinderii. Corporația modernă este o corporație cu suflet.”

În mod similar partidul de avangardă este un partid cu suflet. În ambele cazuri aceia care îndeamnă oamenii să se supună stăpânirii unei autocrații binevoitoare pot fi acuzați pe bună dreptate că doresc să transforme oamenii în mașinării. Acum, corectitudinea opiniei exprimate de Rousseau și Kant și Humboldt și Luxemburg și nenumărați alții, nu cred că corectitudinea acestora este susceptibilă de dovedire științifică la acest moment. Nu se poate evalua decât luând în calcul experiențele și intuiția. Dar se pot de asemenea indica consecințele sociale ale adoptării poziției că oamenii sunt născuți pentru a fi liberi, sau că sunt născuți pentru a fi stăpâniți de autocrați binevoitori.

Dar în ce privește a doua chestiune, problema eficienței? Este controlul democratic al sistemului industrial până în cele mai mici unități funcționale incompatibil cu eficiența? Acest lucru se susține foarte des pe mai multe fundamente. Spre exemplu unii susțin că managementul centralizat este un imperativ tehnologic, dar cred că argumentul este extrem de slab atunci când este analizat cu atenție. Exact aceeași tehnologie care aduce informații relevante consiliului de administrație o poate aduce la momentul necesar oricui din forța de muncă. Tehnologia care este acum capabilă să elimine munca abrutizantă ce transformă oamenii în unelte specializate de producție permite în principiu răgazul și oportunitățile educaționale ce îi fac capabili să utilizeze această informație într-o manieră rațională. Mai mult, chiar și o elită economică ce dă pe dinafară de suflet, pentru a utiliza formularea lui Ralph Miliband, este constrânsă de sistemul în care funcționează să organizeze producția pentru anumite scopuri: putere, creștere, profit, dar nu în natura nevoilor umane, nevoi care într-un grad tot mai hotărâtor pot fi exprimate doar în termeni colectivi. Este cu siguranță imaginabil și este poate chiar probabil că deciziile luate chiar de colectiv vor reflecta aceste nevoi și interese la fel de bine ca acelea luate de diferite elite cu suflet.

În orice caz, este puțin dificil să fie luate în serios argumentele despre eficiență într-o societate care alocă resurse atât de enorme pentru risipă și distrugere. Așa cum știe toată lumea chiar noțiunea de eficiență este plină de ideologie. Maximizarea mărfurilor nu este nici pe departe singura măsură a unei existențe decente. Această chestiune este cunoscută și nu este necesară o elaborare.

Socialismul de stat și capitalismul de stat

Să mă îndrept acum spre ultimele două puncte de referință: cel bolșevic sau socialism de stat și capitalism de stat. Așa cum am încercat să demonstrez, acestea au puncte în comun și în aspecte interesante deviază de la idealul liberal clasic, sau de la elaborarea ulterioară a acestuia în socialismul libertar. Întrucât mă preocupă societatea noastră, permiteți-mi să fac unele observații oarecum elementare despre rolul statului, evoluția sa probabilă și ipotezele ideologice care însoțesc și uneori maschează aceste fenomene.

Pentru început este limpede că putem distinge între două sisteme de putere, sistemul politic și sistemul economic. Primul constă în principiu din reprezentanți aleși ai poporului care crează politici publice. Cel de-al doilea în principiu este un sistem de putere privată, un sistem de imperii private, ce este liber de sub controlul public, exceptând căile vagi și indirecte prin care chiar și o nobilime feudală sau o dictatură totalitară trebuie să răspundă la voința publică. Acestea sunt câteva conștiințe imediate ale acestui tip de organizare a societății.

Prima dintre ele este aceea că, într-o manieră subtilă, o stare de spirit autoritară este indusă într-o foarte mare parte a populației, ce este supusă deciziilor arbitrare de deasupra. Cred că acest lucru are un mare impact asupra caracterului general al culturii. Rezultatul este convingerea că trebuie să te supui unor dictate arbitrare și să consimțezi autoritatea. Și cred că de fapt un lucru remarcabil și captivant la mișcarea tinerilor din ultimii ani este acela că pune sub semnul întrebării și începe să dărâme unele dintre aceste tipare autoritare.

Al doilea aspect care este important este faptul că gama deciziilor care sunt supuse în principiu controlului democratic public este destul de limitată. Spre exemplu, exclude în principiu instituțiile centrale din orice societate industrială avansată, mai exact întregul sistem comercial, industrial și financiar. Iar un al treilea fapt este că chiar și gama limitată de subiecte care sunt supuse în principiu procesului democratic de luare a deciziilor, centrul de putere privată exercită, desigur, o influență nemăsurată în moduri perfect limpezi prin controlul mass-mediei, prin controlul asupra organizațiilor politice sau chiar prin căi simple și directe de furnizare a personalului de top pentru sistemul parlamentar, așa cum o fac în mod evident. Richard Barnet în studiul său recent al celor mai importanți 400 de decidenți din sistemul național de securitate postbelic menționează că majoritatea, citez acum, „au venit din poziții de conducere și birouri de avocatură aflați la mică distanță unii de alții, din 15 cvartale din 5 mari orașe.” Și orice alt studiu ne arată același lucru.

Pe scurt sistemul democratic în cel mai bun caz funcționează într-un cadru limitat într-o democrație capitalistă, și chiar și în interiorul acestui cadru limitat funcționarea sa este extraordinar de influențată de concentrațiile de putere privată și de modurile de gândire autoritare și pasive ce sunt induse prin instituții autocratice precum industriile. Este un truism, dar unul care trebuie constant subliniat, acela că capitalismul și democrația sunt în esență incompatibile. Iar o privire atentă asupra acestui lucru doar întărește această concluzie. Se desfășoară procese perfect limpezi de centralizare al controlului atât în sistemul politic, cât și în cel industrial. În ce privește sistemul politic, în fiecare democrație parlamentară, nu doar în cea a noastră, rolul parlamentului în formarea politicilor se află în declin în anii de după Al Doilea Război Mondial, după cum știe toată lumea și după cum subliniază în mod repetat comentatorii politici.

Cu alte cuvinte executivul devine tot mai puternic pe măsură ce funcțiile de planificare ale statului devin tot mai importante. Comitetul de Servicii Armate ale Casei a descris în urmă cu doi ani rolul Congresului ca pe un unchi uneori cărcotaș, dar în esență blând, ce se plânge în timp ce puflăie furios din

pipa sa, dar care la final, așa cum așteaptă toată lumea, cedează și predă alocația. Iar studiile minuțioase ale deciziilor civile militare de la Al Doilea Război Mondial ne arată că aceasta este o percepție destul de corectă.

Senatorul Vandenberg și-a exprimat în urmă cu 20 de ani temerea că guvernul american va deveni tiranul principal al lumii, în exprimarea sa. Acest lucru s-a produs de atunci. Cea mai clară decizie este aceea de a spori conflictul din Vietnam în februarie 1965, cu o indiferență cinică față de voința exprimată a electoratului. Acest incident ne arată, cred, cu perfectă claritate rolul publicului în luarea deciziilor despre pace și război, rolul publicului în luarea deciziilor ce privesc traiectoriile majore ale politicilor publice în general. Sugerează de asemenea irelevanța politicilor electorale în deciziile majore de politică națională.

Din păcate nu se poate vota ca să dispară ticăloșii, pentru că, în primul rând, nu au fost niciodată votați în funcții. Directorii corporatiști și avocații corporației, șamd, care conduc în proporții covârșitoare executivul, asistați tot mai mult de o clasă de potențați clădită pe universități, rămân la putere indiferent pe cine ai alege.

Mai mult, este interesant de amintit că această elită conducătoare este destul de transparentă în privința rolului social pe care îl are. Drept exemplu să îl luăm pe Robert McNamara, persoana mult lăudată în cercurile liberale pentru umanitatea sa, măreția sa tehnică și pentru campania sa de ținere sub control a armatei. Ideile sale de organizare socială sunt destul de lămuritoare. El afirmă că luarea deciziilor în chestiunile politice și de afaceri trebuie să rămână la vârf. Acesta este în parte unul dintre motivele existenței vârfului, dar nu singurul. Și continuă sugerând că acesta este, aparent, un imperativ divin. Citez: „Dumnezeu este în mod evident democratic, el distribuie puterea intelectuală universal, dar în mod justificat se așteaptă de la noi să facem ceva eficient și constructiv cu acel cadou neprețuit. Pentru acest lucru există conducerea. Conducerea este în cele din urmă cea mai creativă dintre arte, căci mediul său este chiar talentul uman. Adevărata amenințare pentru democrație pleacă din sub-conducere. Subconducerea societății nu înseamnă respectarea libertății, ci pur și simplu permiterea altor forțe decât rațiunea să modeleze realitatea. Dacă rațiunea nu stăpânește omul, atunci acesta nu este capabil să-și atingă potențialul.”

În acest caz rațiunea trebuie identificată drept centralizarea procesului de luare a deciziilor la vârf în mâinile managementului. Implicarea populară în luarea deciziilor este o amenințare pentru libertate, o agresiune la adresa rațiunii. Rațiunea este întrucipată de instituții autocratice, administrate într-o manieră strictă. Întărirea acestor instituții în care omul poate funcționa cel mai eficient este, în cuvintele sale, „marea aventură a timpurilor noastre.” Toate acestea sună destul de familiar. Este vocea autentică a intelectualității tehnice, intelectualitatea liberală a elitelor tehnocrate corporatiste din societatea modernă.

Se desfășoară un proces paralel de centralizare în viața economică. Un recent raport FTC amintește că cele mai mari 200 de corporații industriale controlează acum aproximativ două treimi din toate bunurile fabricate. La începutul celui de-Al Doilea Război Mondial aceeași putere era împărțită între o mie de corporații. Raportul spune: „O mică elită industrială de conglomerate uriașe de companii înfulecă afacerile americane, distrugând în mare parte libera inițiativă concurențială.” Spune mai departe: „Aceste două sute de corporații sunt conectate parțial între ele și cu alte corporații în maniere care pot preveni sau descuraja comportamentul independent în deciziile de piață.” Caracterul nou al acestor observații este dat doar de sursa lor, FTC. Ele sunt uzuale, chiar clișeice, în rândul comentatorilor liberali de stânga ai societății americane.

Centralizarea puterii are și o dimensiune internațională. Citând din Foreign Affairs, s-a arătat că, „pe baza valorii brute a veniturilor pe care le au în străinătate, companiile americane compun adunate cea de-a treia cea mai mare țară din lume, cu un produs brut mai mare decât al oricărei alte țări, cu excepția Statelor Unite și a Uniunii Sovietice. Firmele americane controlează peste jumătate din industria auto din Anglia, aproape 40 % din industria petrolieră din Germania, peste 40% din cea telegrafică, telefonică, electronică și de utilaje comerciale din Franța, 75% din cea a calculatoarelor. Într-un deceniu, în condițiile actuale, mai mult de jumătate din exporturile britanice vor proveni de

la companii deținute de americani.” Mai mult, acestea sunt investiții puternic concentrate: 40% din investițiile directe în Germania, Franța și Marea Britanie aparțin unor companii americane, trei la număr.

George Ball a explicat că proiectul construirii unei economii globale integrate, dominat de capitalul american, un imperiu cu alte cuvinte, nu este o fantezie, ci o predicție solidă. Este un rol, spune el, în care suntem împinși de imperativele propriei noastre economii, instrumentul major fiind corporația multinațională pe care George Ball o descrie după cum urmează: „În forma sa modernă corporația multinațională, sau una cu operațiuni și piețe globale, este o creație specific americană. Prin asemenea corporații a devenit posibilă pentru întâia dată utilizarea resurselor mondiale cu o eficiență maximă. Dar trebuie să existe o mai mare unificare a economiei globale pentru a da frâu liber avantajelor corporațiilor multinaționale.”

Aceste corporații multinaționale sunt beneficiarul mobilizării resurselor de către guvernul federal, iar operațiunile și piețele lor globale sunt susținute în ultimă instanță de forța militară americană, instalată acum în zeci de țări. Nu este greu de prezis cine va culege folesele unei economii globale integrate ce reprezintă domeniul de operațiuni al acestor instituții economice internaționale americane.

În acest punct al discuției trebuie menționat spectrul comunismului. Care este amenințarea comunismului pentru acest sistem? Pentru a avea un răspuns clar și convingător ne putem îndrepta atenția spre un studiu cuprinzător al Fundației Woodrow Wilson și Asociației de Planificare Națională intitulat *Economia Politică a Afacerilor Externe Americane*, o carte foarte importantă. A fost redactată de un segment reprezentativ al micuței elite care în mare stabilește politicile publice pentru oricine s-ar afla, tehnic vorbind, la conducere. În realitate este cel mai apropiat lucru de un manifest al clasei conducătoare americane.

Aici definesc principala amenințare a comunismului drept „transformarea economică a puterilor comuniste în moduri care ar reduce voința sau capacitatea acestora de a complementa economiile industriale din Vest.” Aceasta este principala amenințare a comunismului. Comunismul, pe scurt, reduce voința și capacitatea țărilor subdezvoltate de a funcționa în cadrul economiei capitaliste globale în maniera Filipinelor, spre exemplu, care au dezvoltat o economie colonială de tip clasic după 75 de ani de tutelă și dominație americană. Această doctrină explică de ce economistul britanic Joan Robinson descrie cruciada americană împotriva comunismului drept o cruciadă împotriva dezvoltării.

Ideologia Războiului Rece și conspirația comunistă internațională funcționează într-o manieră importantă ca un instrument de propagandă pentru mobilizarea sprijinului în anumite momente istorice pentru această inițiativă imperială de lungă durată. De fapt, cred că aceasta este principala funcție a Războiului Rece. Este folosit ca un instrument util pentru managerii societății americane și pentru echivalenții lor din Uniunea Sovietică pentru a-și controla propriile populații și propriile sisteme imperiale. Cred că persistența Războiului Rece poate fi explicată în parte prin utilitatea acestuia pentru managerii celor două mari sisteme globale.

Mai există un element final care trebuie adăugat acestei imagini, mai exact militarizarea în curs de producere a societății americane. Ce rol joacă aceasta? Pentru a înțelege trebuie să privim în urmă la Al Doilea Război Mondial și să ne reamintim că înaintea acestuia ne aflam într-o depresiune economică profundă. Al Doilea Război Mondial ne-a învățat o lecție economică importantă, ne-a învățat că implicarea în producție a guvernului într-o economie atent controlată – controlată de la centru – poate depăși efectele unei depresiuni.

Cred că la acest lucru se gândea Charles E. Wilson la sfârșitul anului 1944 când a propus să avem o permanentă economie de război în lumea postbelică. Desigur, problema este că într-o economie capitalistă există doar un număr limitat de moduri în care poate avea loc intervenția guvernului. Nu poate face concurență companiilor private, spre exemplu, adică nu poate fi producție utilă. De fapt, trebuie să fie producție de bunuri de lux, bunuri, nu capital, nu mărfuri utile care să facă concurență. Și, din nefericire, există o singură categorie de bunuri de lux care pot fi produse la nesfârșit, cu o învechire rapidă, ce se pot epuiza rapid, și fără a exista vreo limită pentru câte pot fi utilizate. Știm cu toții care este aceasta.

Această întreagă chestiune este descrisă destul de bine de istoricul afacerilor Alfred Chandler. Acesta descrie lecțiile economice ale celui de-Al Doilea Război Mondial după cum urmează: „Guvernul a cheltuit mult mai mult decât a propus chiar și cel mai entuziast susținător ale New Deal-ului. Mare parte din producția rezultată în urma chetuielilor a fost distrusă sau a rămas pe câmpurile de bătălie ale Europei sau Asiei, dar cererea crescută care a rezultat a propulsat națiunea într-o perioadă de prosperitate cum nu se mai văzuse până atunci. Mai mult, dotarea unor armate și forțe navale uriașe ce luptau în cel mai mare război din toate timpurile a necesitat un control centralizat strict al economiei naționale. Acest efort i-a adus pe managerii corporatiști la Washington pentru a pune la cale una din cele mai complexe planificări economice din istorie. Acea experiență a redus temerile ideologice față de rolul guvernului în stabilizarea economiei.”

Acesta, trebuie menționat, este un comentator conservator. Trebuie adăugat că Războiul Rece care a urmat a realizat într-o măsură și mai mare depolitizarea societății americane și a creat acel gen de mediu psihologic în care guvernul este capabil să intervină, în parte prin lucrări publice și servicii publice, dar cel mai mult, desigur, prin cheltuieli militare.

În acest fel, ca să utilizez cuvintele lui Alfred Chandler, „guvernul acționează ca un coordonator de ultimă instanță atunci când managerii nu sunt capabili să mențină un nivel înalt al cererii totale.” Așa cum scrie un alt istoric conservator al afacerilor, Joseph Monsen, „managerii corporatiști luminați, departe de a se teme de intervenția guvernului în economie, privesc noua economie ca pe o tehnică pentru dezvoltarea viabilității corporației.”

Desigur, cea mai cinică utilizare a acestor idei aparține managerilor industriilor de război subvenționate din bani publici. A fost o serie remarcabilă în Washington Post în urmă cu un an, de Bernard Nossiter. Spre exemplu, acesta l-a citat pe Samuel Downer, vice-președintele financiar al LTV Aerospace, unul din marile conglomerate, care a explicat de ce lumea postbelică trebuie să se sprijine pe comenzi militare. Acesta a spus: „Farmecul său de succes este apărarea patriei. Acesta este unul din cele mai mari apeluri pe care le au politicienii pentru ajustarea sistemului. Dacă ești președinte și ai nevoie de un element de control în economie, și trebuie să convingi cu acest element, nu îi poți folosi pe Harlem și Watts pentru a face asta, dar te poți folosi de instinctul de autoconservare, un nou mijloc. Vom crește bugetele de apărare atâta timp cât nemernicii ăia din Rusia sunt înaintea noastră. Poporul american înțelege acest lucru.”

Desigur, acei nemernici nu sunt chiar înaintea noastră în acest joc fatal și cinic, dar acest lucru este doar o mică stinghereală în cadrul tezei. La nevoie putem oricând apela la Dean Rusk, Hubert Humphrey și ceilalți luminatori și putem face apel la miliardul de chinezi înarmați până în dinți și puși pe cucerirea lumii.

Din nou vreau să subliniez rolul pe care îl are în cadrul acestui sistem Războiul Rece, folosit ca o tehnică de control intern, o tehnică pentru dezvoltarea unui climat de paranoia și psihoză în care plătitorul de taxe să fie dispus să furnizeze o infinită și enormă subvenție pentru sectoarele tehnologice avansate ale industriei americane și pentru corporațiile care domină acest sistem tot mai centralizat.

Este, desigur, perfect limpede că imperialismul rusesc nu este o invenție a ideologilor americani. Este suficient de real, spre exemplu, pentru unguri și cehi. Invenția este modul în care este utilizat, spre exemplu de Dean Acheson în 1950, sau de Walt Rostow un deceniu mai târziu, când susțin aceștia că războiul din Vietnam este un exemplu al imperialismului rusesc. Sau de administrația Johnson în 1965 când justifică intervenția în Republica Dominicană cu trimitere la blocul militar Sino-Sovietic. Sau de intelectualii epocii lui Kennedy care, așa cum a spus Townsend Hoopes într-un articol din Washington Monthly de luna trecută, s-au lăsat amăgiți de tensiunile din anii Războiului Rece și nu au putut realiza că victoria revoluției naționale din Vietnam nu va fi o victorie pentru Moscova sau Peking. A fost cea mai uluitoare amăgire posibilă din partea unor oameni presupuși învățați.

Sau, spre exemplu, de Eugene Rostow care într-o carte recentă, foarte lăudată de senatorii și intelectuali liberali, a subliniat seria de provocări pentru ordinea globală în epoca modernă după cum urmează: „Napoleon, Kaiserul Wilhelm, Hitler,” și continuând în lumea postbelică, „grevele generale din

Franța și Italia, războiul civil din Grecia, și atacul asupra Vietnamului de Sud, când Rusia ne-a supus la niște teste severe în efortul său de răspândire a comunismului prin sabie.”

Aceasta este o serie foarte interesantă de provocări pentru ordinea globală: Napoleon, Kaiserul Wilhelm, Hitler, grevele generale din Franța și Italia, războiul civil din Grecia și atacul rusesc asupra Vietnamului de Sud. Dacă sunt analizate cu atenție putem obține niște concluzii destul de interesante despre istoria modernă.

Se poate continua cu asta la infinit. Vreau să sugerez că Războiul Rece este foarte util atât pentru elita americană, cât și pentru echivalentul sovietic al acesteia care, într-o manieră perfect similară, exploatează imperialismul occidental, pe care nu l-au inventat ei, în timp ce își trimit armatele în Cehoslovacia.

Este important în ambele cazuri unde furnizează o ideologie pentru imperiu, și aici pentru sistemul subvenționat de guvern al capitalismului militar. Este previzibil atunci că provocările la adresa acestei ideologii vor fi combătute viguros, la nevoie chiar prin forță. În multe privințe societatea americană este într-adevăr deschisă, iar valorile liberale sunt păstrate. Cu toate astea, așa cum știu foarte bine oamenii săraci și persoanele de culoare și alte minorități etnice, spoiala liberală este destul de subțire. Mark Twain a scris cândva că „prin bunăvoința lui Dumnezeu avem în țara noastră acele trei lucruri nespuse de prețioase: libertatea de exprimare, libertatea de conștiință, și prudența de a nu le practica niciodată pe niciuna din ele.” Aceia cărora le lipsește prudența sunt pasibili să plătească costurile.

În general vorbind, cred că este corect să spunem că o elită corporatistă formată din manageri și proprietari conduce economia și sistemul politic, cel puțin într-o măsură foarte mare. Poporul, așa-zis, își exercită o opțiune ocazională între, ceea ce Marx a numit cândva, facțiunile rivale și aventurierii claselor conducătoare. Aceia care consideră această caracterizare prea dură pot alege formulările unui teoretician democratic modern precum Joseph Schumpeter care descrie democrația politică modernă în termeni favorabili drept, „un sistem în care luarea deciziilor de către electorat este secundară alegerii oamenilor care trebuie să ia deciziile. Partidul politic”, menționează el corect, „este un grup ai cărui membri își propun să acționeze la unison în lupta competitivă pentru obținerea puterii politice. Dacă nu ar fi acesta cazul, ar fi imposibil pentru diferitele partide să adopte exact aceleași, sau aproape aceleași programe.” Acestea sunt toate avantajele democrației politice, după cum consideră el.

Acest program pe care ambele partide îl adoptă mai mult sau mai puțin la fel și indivizii care concurează pentru putere exprimă o ideologie conservatoare limitată, practic interesele unui element sau altul din cadrul elitei corporatiste, cu unele modificări. Aceasta cu siguranță nu este o conspirație. Cred că este pur și simplu inerentă sistemului de capitalism corporatist. Acești oameni și instituțiile pe care le reprezintă se află în mod efectiv la putere, iar interesele lor sunt interesele naționale. Aceste interese sunt cele care sunt servite în primul rând și tot mai copleșitor de imperiul extern și de sistemul tot mai mare de capitalism militar de stat pe plan intern.

Dacă am retrage consimțământul celor guvernați, așa cum cred că ar trebui să facem, am retrage acceptul nostru ca acei oameni și interesele pe care le reprezintă să guverneze și să administreze societatea americană și să-și impună concepția lor despre ordinea globală și criteriile lor pentru o dezvoltare politică și economică legitimă în mare parte din lume. Deși se depune un efort imens de propagandă și mistificare pentru a ascunde aceste fapte, adevărul rămâne acesta.

Disponem în zilele noastre de resursele tehnice și materiale pentru a satisface nevoile animalice ale omului. Nu am dezvoltat resursele culturale și morale, sau formele democratice de organizare socială, care fac posibilă utilizarea umană și rațională a puterii și bogăției noastre materiale. Este de presupus că ideile liberale clasice, așa cum au fost exprimate și dezvoltate în forma lor socialistă libertară, sunt realizabile. Dar dacă este așa, acest lucru se poate întâmpla doar printr-o mișcare populară revoluționară, bine înrădăcinată în straturile largi ale populației și dedicată eliminării instituțiilor represive și autoritare, de stat sau private. Crearea unei asemenea mișcări este provocarea pe care o înfruntăm și pe care trebuie să o depășim dacă ne dorim să găsim o cale de a scăpa din barbarismul contemporan.

Biblioteca Anarhistă

Noam Chomsky
Guvernământul în viitor
1970

Preluat la 16.12.2022 de la <https://iasromania.wordpress.com/>

ro.theanarchistlibrary.org